NEWS FROM TROLLEYS

ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼

ਕਿਸਾਨੀ
ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ
ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ

VOICE OF KISAN PROTEST 2020-21 | TROLLEY TIMES | VOL 1. Edition No. V | TUESDAY, JANUARY 5TH, 2021

1 ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. - ਝੂਠ ਬਨਾਮ ਸੱਚ
ਰੀਤਿਕਾ ਖੇੜਾ

2 ਸਾਡਾ ਏਕਾ
ਗੁਲ ਪਨਾਗ

3 दो आंदोलन अलग होते हुए भी एक!
आदित्य

ILLUSTRATION - THUKRAL AND TAGRA

ਮੈਨੂੰ ਟੁੱਟਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ
ਮੈਨੂੰ ਜਾਗਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ
ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਛੱਲ ਗਈ ਜਮੁਨਾ ‘ਚ ਰਲ਼ ਛੇਵੇਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨੀਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ

- ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬਹਿਲ

ਹਰਿਆਣਵੀ ਕਿਸਾਨ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ

ਸੰਗੀਤ ਤੂਰ; ਸਿੰਘੂ ਮੋਰਚਾ

26 ਸਾਲ਼ਾਂ ਦੇ ਐੱਸ ਪੀ ਮਸੀਤਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਕਿਸਾਨ ਏਕਤਾ ਡੱਬਵਾਲੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। 2017 ਵਿਚ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੰਦਸੌਰ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ‘ਤੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣ ਦੇ ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਹਮਖਿਆਲੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾ਼ਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜਸਥਨ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਇਸ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਬਾਗੜੀ, ਜਾਟ, ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਕਾਈਆਂ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ।

ਨਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਸੀ। 26 ਅਕਤੂਬਰ 2020 ਨੂੰ ਸਰਸਾ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਈਆਂ ਮਲਕਾਣਾ ਟੋਲ ਪਲਾਜ਼ਾ 28 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈਵੇ 9 ਸਰਸਾ ਡੱਬਵਾਲੀ ਰੋਡ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਇਹ ਟੋਲ ਪਲਾਜ਼ਾ 28 ਤੋਂ 30 ਅਕਤੂਬਰ ਦੌਰਾਨ ਬੰਦ ਰਿਹਾ। ਟੋਲ ਪਲਾਜ਼ਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਚੱਲ ਪਿਆ ਪਰ ਧਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਧਰਨਾ ਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਗਈ। 23 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੋ ਦੇ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਐੱਸ ਪੀ ਮਸੀਤਾਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਕਿਸਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮਨਦੀਪ ਨਥਾਵਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਰਿਆਣਵੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾ਼ਲ ਸਾਂਝ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਂਕੜਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2010 ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਕਿਸਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਮਨਦੀਪ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਫ਼ਤਿਹਾਬਾਦ, ਸਰਸਾ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ| ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਟੀਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ’ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਝੋਨਾ ਬੀਜਣ ਉਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ ਅੱਧੇ ਰਕਬੇ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਸ਼ਰਤ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਕੁਲ ਹਿੰਦ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ, ਆਲ ਕੁਲ ਹਿੰਦ ਮਹਾਸਭਾ, ਜਾਟ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ, ਕੰਬੋਜ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਸਹਿਨਾਲ, ਰਾਕੇਸ਼ ਕੰਬੋਜ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਤੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ “ਖੇਤੀ ਬਚਾਓ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਮੇਟੀ” ਬਣਾਈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਰਤੀਆ ਤੋਂ ਫਤਹਿਬਾਦ ਤੱਕ ਟਰੈਕਟਰ ਮਾਰਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਰਤੀਆ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਜਥੇ ਦਿੱਲੀ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੜੇ ਪੈਣ ਨਾ਼ਲ ਅੰਬਾਲੇ ਜਿਲੇ ਦੇ 40 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਮੁਆਵਜਾ ਦਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ 15-20 ਮੈਂਬਰ ਡੀ ਸੀ ਦਫਤਰ ਅੱਗੇ ਧਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਡ ਇਸ ਮਾਰ ਹੇਠ ਸੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਧਰਨਾਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕੇ ਧਰਨਾਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਉੱਥੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਧਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾ ਨੂੰ ਭਾ.ਕਿ.ਯੂ. ਚੜੂਨੀ ਨਾ਼ਲ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ। ਗੜੇਮਾਰੀ ਕਾਰਨ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਢ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਤੇ 70 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕੁੱਲ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ।

25 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ਉੱਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀਆਂ 17 ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਤਾਲਮੇਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੀ ਹੋਈ। 26-27 ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਕੁਲ ਹਿੰਦ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦੇ “ਦਿੱਲੀ ਚੱਲੋ” ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੈਰੀਕੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੜਿੱਕੇ ਖੜੇ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਬੈਰੀਕੇਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੜਿੱਕੇ ਪੁੱਟਣ ਤੇ ਤੋੜਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਪਰ 24 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਸ ਨੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ 302, 307 ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਤਹਿਤ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਹਰਿਆਣਵੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਪੁਖਤਾ ਤਿਆਰੀ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਸਦਕਾ ਸਭ ਔਂਕੜਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਕਰਨਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂਵਾ ਦੇ ਬੈਰੀਕੇਡ ਪੱਟ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪੱਧਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਲਾਮਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਬਣੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸੂਬਾ ਸਾਂਝਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਬੈਠੇ ਹਨ; ਰੋਟੀ, ਪਾਣੀ, ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ ਦੇ ਗੱਫੇ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਰਿਆਣਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਸਵੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਘੋਲ ਲੰਬਾ ਵੀ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਭਾਈ-ਭੈਣ-ਚਾਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਂਝ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਬੀਜ ਬੋਏ ਹਨ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲ ਘੋਲ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨਦੀਪ ਨਥਾਵਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਮੈਂ’ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਾਨੂੰ ‘ਮੈਂ’ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ| ਐੱਸ ਪੀ ਮਸੀਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਘੋ਼ਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਸਿਫ਼ਤੀ ਫਰਕ ਆਉਣਾ ਤੈਅ ਹੈ। “ਲੋਕ ਤੁਰੇ ਆਪਣੀ ਅੱਗ ਕਰਕੇ ਸਨ। ਉਸ ਅੱਗ ਨਾ਼ਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ,” ਮਸੀਤਾਂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਨਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ 2021 ਸਾਡੇ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲਾ ਵਰ੍ਹਾ ਅਸੀਂ ਕੋਰੋਨਾ ਮਹਾਮਾਰੀ ਅਤੇ ਲੌਕਡਾਊਨ ਦੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਬਦਹਾਲੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਨਾਲ ਜੂਝਦਿਆਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਨਵੇਂ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮੋਰਚੇ ਨੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾ਼ਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਲੋਕ ਦੋਖ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਗਲਾ ਵਰ੍ਹਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜਿੱਤਾਂ, ਸਾਂਝਾ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਾ਼ਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਤੇ 31 ਦਸੰਬਰ 2020 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਘੁਰਕੀਆਂ ਛੱਡ, ਮਿੱਠੇ ਪੋਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਬਿਜਲੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਤਿੰਨੇ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਹਲੇ ਵੀ ਮੁਨਕਰ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦਾ ਮੋਮੋਠਗਣੀ ਵਤੀਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਅੰਦੋਲਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜੀਓ ਮੋਬਾਈ਼ਲ ਟਾਵਰਾਂ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੰਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੀਓ ਦੇ ਟਾਵਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਐਨਾ ਹੇਜ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਜਾਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੰਤੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੰਤੀ ਮੁੱਖ ਸੜਕਾਂ ਪੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਕੀ ਸੀ? ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ 50 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਹੀਦ ਕਿਸਾਨਾਂ; ਠੰਡ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ‘ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੱਖਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਓ ਦੇ ਟਾਵਰਾਂ ਦਾ ਜਿਆਦਾ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਆਪਣੇ ਸਰਮਾਏ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਇਜਾਰੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਕੁੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਰਮਾਏ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਪੰਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਖੁਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਵਲੋਂ ਉਲੀਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਉਗਰਾਹਾਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢੇ ਗਏ ਟਰੈਕਟਰ ਮਾਰਚ, ਅਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਬਾਰਡਰ ਤੋੜਨ ਦੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਲੋਕ ਰੋਹ ਦੇ ਹੜ ਦਾ ਰੁਕਣਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ। ਦੇਖਣਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਢੀਠ ਵਤੀਰਾ ਕਦੋ ਛੱਡੇਗੀ।

ਅਹਿਮ ਫ਼ੈਸਲੇ

ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਦੀ 7 ਮੈਂਬਰੀ ਤਾਲਮੇਲ ਕਮੇਟੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ‘ਚ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਇਥੋਂ ਹਟਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਸ ਲਓ ਅਤੇ ਐਮਐਸਪੀ ‘ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਦਿਓ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਮੋੜ ‘ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਾਂ। 26 ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਇਸ ਨਿਰਣਾਇਕ ਕਦਮ ਲਈ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਵ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ”

1. ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ-ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਲਟੀਮੇਟਮ, ਜੇ ਮੰਗਾਂ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ 26 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਕਿਸਾਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਟਰੈਕਟਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਗੇ

2. ਜੇ 4 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ 6 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਕੇਐਮਪੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵੇਅ ‘ਤੇ ਮਾਰਚ ਕਰਨਗੇ।

3. ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਰਕਾਰੀ ਝੂਠ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਲਈ “ਦੇਸ਼ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਪਖਵਾੜਾ” 6 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ 20 ਜਨਵਰੀ ਤੱਕ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

4. 13 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਲੋਹੜੀ / ਸੰਕਰਾਂਤ ਦੇ ਮੌਕੇ ‘ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ “ਕਿਸਾਨ ਸੰਕਲਪ ਦਿਵਸ” ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

5. 18 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੇਗਾ।

6. 23 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ “ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਕਿਸਾਨ ਦਿਵਸ” ਮਨਾ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪਾਲਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

NIRVAIR RAI

ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. - ਝੂਠ ਬਨਾਮ ਸੱਚ

ਰੀਤਿਕਾ ਖੇੜਾ ਅਤੇ ਹੋਰ; 'ਦਿ ਹਿੰਦੂ' ਵਿਚੋਂ

ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਥੋਪੇ ਗਏ ਝੂਠ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਮੰਨ ਬਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਵਿਵਾਦਿਤ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. (ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਖਰੀਦ ਮੁੱਲ) ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਤੇ ਖਰੀਦ ਬਾਰੇ ਅਧੂਰੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਕਾਰਨ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਣਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਕ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਆਈ ਹੈ।

ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਮਕਸਦ ਇੱਕ ਰਕਮ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਫਸਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋ 23 ਫਸਲਾਂ (ਕੋਮੋਡਟੀਜ਼) ਉੱਤੇ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਲ ਨਾਲ਼ ਸਰਕਾਰ 'ਵਾਅਦਾ' ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲ ਇਸ ਰਕਮ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਖੁਦ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦੇਗੀ । ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਸਿਰਫ ਕਣਕ ਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕਦੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਦੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕੇਵਲ 6% ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਾ ਹੋਇਆ, ਕੁਝ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਜਦ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਗਦਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਸੂਬੇ

ਫੂਡ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਸੂਬਾ-ਪੱਧਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਪਲ ਸਰਵੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨੀ ਘਰਾਂ ਦੇ ਆਂਕੜੇ 2012-13, ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਫਰੇਬ ਬਾਰੇ ਸਾਫ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੈਂਪਲ ਸਰਵੇ ਦਾ 2012-13 ਵਿੱਚ 6% ਦਾ ਆਂਕੜਾ ਇੱਕਲਾ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਵੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਕਣਕ ਜਾਂ ਝੋਨਾ ਵੇਚਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾ ਦੇ ਆਂਕੜੇ ਵੱਧ ਹਨ - 16% 'ਤੇ 14% ।

ਦੂਜਾ, ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੀਸੈਂਟਰਲਾਈਜ਼ਡ ਪ੍ਰੋਕਿਉਰਮੈਂਟ (ਡੀ ਸੀ ਪੀ) ਸਕੀਮ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰਨਾ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1997-98 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਹ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ 2005 ਤੱਕ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ. ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਹਿ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਐਫ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੇ ਜੁਲਾਈ 2015 ਦੇ ਆਂਕੜੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 15 ਭਾਰਤੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਭ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਲੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਇਸਦਾ ਵੱਡਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਰਵਾਇਤੀ ਸੂਬਿਆਂ (ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਪਛਮੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿੱਚੋ ਘਟ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਸਾਲ 2012-12 ਤੱਕ, ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ. ਵਾਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 25-35% ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਮੋਹਰੀ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਇਹ ਦੋਨੇ ਸੂਬੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ 10% ਹਰੇਕ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸੂਬਾ-ਖਰੀਦ ਵਧਕੇ 20% ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਜਨਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਹੈ 2020-2021 ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਤਹਿਤ ਝੋਨਾ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ 9% ਪੰਜਾਬ, 7% ਹਰਿਆਣਾ, 11% ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ 33% ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਫਾਇਦਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਕਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਫ਼ਾਇਦਾ

ਤੀਜਾ, ਅਫਵਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਐਮ. ਐਸ.ਪੀ. ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦਕਿ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਝੋਨਾ ਵੇਚਿਆ, 1% ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨ ਸਨ, ਔਸਤ 25 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ। ਜਦ ਕਿ 70% ਛੋਟੇ 5 ਏਕੜ ਤੋਂ ਘਟ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਦੇ 29% ਵਿਚਾਲੜੇ ਕਿਸਾਨ ਸਨ, 5-25 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ।

ਕਣਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਸਿਰਫ 3% ਵੱਡੇ ਕਿਸਾਨ ਸਨ। ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ (56%) ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ, ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ (38% 'ਤੇ 58% ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਝੋਨਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ)। ਬਾਕੀ ਦੇ ਗੈਰ-ਰਵਾਇਤੀ ਸੂਬੇ ਜਿੱਥੇ ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ. ਅਪਣਾਈ ਗਈ, ਇਹ ਵੱਡਾ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਵੇਚਦੇ ਨੇ ਉਹ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ। ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਓੜੀਸਾ ਦੇ ਵਿਚ, ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, 70-80% ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫਸਲ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ (45%) ਕਿਸਾਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਕਰਕੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਹਨ।

ਦੁਬਾਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੱਥ ਇਹ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ: ਪਹਿਲਾ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵਾਲ਼ੀ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੋਇਆ (ਭਾਵੇਂ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਂ ਨਹੀਂ), ਉਹ ਮਾਮੂਲੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਦਾ ਜੁਗਰਾਫ਼ੀਆ ਪਿੱਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਵਾਇਤੀ ਸੂਬੇ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ,ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ ਸੂਬੇ ਜਿਵੇਂ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਬੜੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ਼ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਵਧਾਈ ਹੈ। ਤੀਜਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ - ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਦੇਹ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਸਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵੱਡਿਆਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਡੀ.ਸੀ.ਪੀ. ਸੂਬੇ ਬਲਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਸੂਬਿਆਂ ਲਈ ਵੀ।

ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ

ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨਾ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੈ। ਅਸੀ ਕਿਸਾਨੀ ਬਾਰੇ ਕਈਆਂ ਵਿੱਚੋ ਤਿੰਨ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਐਮ. ਐਸ.ਪੀ. ਬਾਰੇ ਕਿੰਨਾ ਘੱਟ ਪਤਾ ਹੈ। ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਸੀਮਾ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ 'ਤੇ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕੀਤੀ, 21-37% ਨੇ ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ), ਇਕ ਵੱਡਾ ਅਨੁਪਾਤ (ਕ੍ਰਮਵਾਰ 58 ਅਤੇ 48%) ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਕਣਕ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਿਹਾ, ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਨੇ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਭਾਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਬਾਜਰਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਖੇਤੀ-ਮੌਸਮੀ ਹਾਲਤਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਜਿਹੜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮੰਡੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਲੇਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਐਮ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਸ (ਅਕਾਦਮਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ) ਵੇ਼ਲੇ , ਖਰੀਦ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ

ਨੈਨਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕੁੰਡਲੀ ਬਾਰਡਰ

ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਧਰਮਵੀਰ ਬਰਵਾਲਾ, ਹਿਸਾਰ ਤੋਂ ਮਿਤੀ 23-12-2020 ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਰੋਹਤਕ ਰਿਵਾੜੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਥਣ 4.30 ਵਜੇ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਰਸਦ ਪਹੁੰਚਾਓਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ 'ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੋਰ' ਦੇ ਇਨਚਾਰਜ ਕਾਮਰੇਡ ਚੌ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਥੇ ਸਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰਾਏ ਬਰੇਲੀ ਤੋਂ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਆਏ ਮੁਹਤਰਮਾ ਅਰਚਨਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜੋ ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਹਨ।

ਸਮਾਨ ਸਪੁਰਦ ਕਰਕੇ ਤੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਿਬਾ ਨੇ ਬੜੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕੀਤਾ, ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿੱਕਲ ਗਏ, "ਭੈਣ ਮੇਰੀ, ਸਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਪਣਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ"। ਮੇਰੀ ਇਨੀਂ ਕੁ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਹਤਰਮਾ ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਿਬਾ ਬਹੁਤ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਨਮ ਅਖਾਂ ਨਾਲ ਗਚ ਭਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, "ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ"। ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਭੈਣ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਟੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਚਾਹ ਪੀਣ ਆ ਗਏ।

ਚਾਹ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ 65 ਸਾਲਾ ਸਿੱਖ ਸ਼ਖਸ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚਾਹ ਬਣਾਈ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪਰੋਸੀ। ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ, ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨੋਂ ਹੀ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤੇ 28-29 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਲਗਾਇਆਂ। ਆਖਣ ਲੱਗੇ, "ਮੈਂ, ਘੜਸਾਣਾ 700 ਕਿ. ਮੀ. ਦੂਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। 65 ਸਾਲ ਦੀ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਸ਼ੂਗਰ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਬੈਠਿਆਂ 28-29 ਦਿਨ ਹੋ ਚੱਲੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੀ"। ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਮਨ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਡੁੱਲ ਪਿਆ, ਸਾਡਾ ਵੀ ਜੀ ਭਰ ਆਇਆ, ਤੇ ਮੈਂ ਅਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੱਫੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁੱਟ ਪੈਣ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਇੱਕ ਰੋਹ ਵੀ। ਰੋਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਬਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿ ਇਸ 28-29 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵਾਰਾ ਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੱਕ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਨ ਦਾ ਜਾਣਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹੋਏ ਆਖਣ ਲਗੇ,

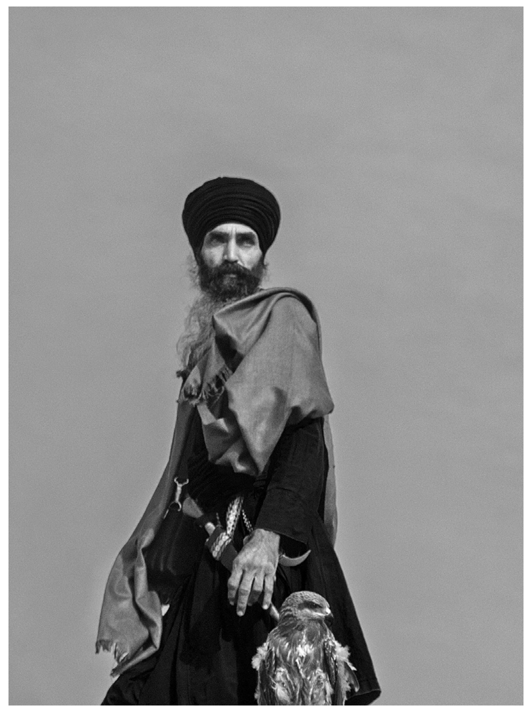

NIRVAIR RAI

"ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਏ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਵੇਖੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਰਨੀ, ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ"।

ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਿਬਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਸਕਰ, ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਕਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਘੜਸਾਣਾ ਵੀ ਸਨ, ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਖੁਲ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ; ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲ੍ਹਾ ਦੀਆਂ, ਮਹੀਨਾਂ ਪੋਹ ਦੀਆਂ, ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ, ਸਬਰ ਤੇ ਜੱਦੋ ਜਹਿਦ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਗਿਆ, ਨਾਰ੍ਹੇ ਲਾਏ ਗਏ; ਮਨੋ ਬੱਲ ਫਿਰ ਦੂਣਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਿਬਾ ਅਤੇ ਪੁਸਕਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਆਪ ਕੇ ਆਨੇ ਸੇ ਹਮਾਰੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹੈਂ, ਹਮੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਅਕੇਲੇ ਨਹੀਂ"। ਸਾਨੂੰ ਲਗਿਆ ਸਾਡਾ ਸਹੀ ਵਿਚ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਰਚਨਾ ਸਾਹਿਬਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਗੁਆਚੇ ਹੋਏ ਲਾਲ ਵੀ ਲੱਭ ਗਏ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰਡਰਾਂ ਤੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਮਝੇ ਕਿ ਕੁਝ ਪਲ ਇਹਨਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨਾ਼ਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਬਿਤਾਏ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾ਼ਲ ਇੱਕ ਅਪਣੱਤ, ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਕੌਮੀਅਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੁਖਤਾ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਆਚਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਾ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੂਕ ਉਠੀ ਕਿ ਉਹ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਭਲੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ।

ਕੇਰਲਾ ਤੋਂ ਆਏ ਅਨਾਨਾਸ

ਵਿੱਕੀ ਮਹੇਸਰੀ, ਸਿੰਘੂ ਬਾਰਡਰ

ਕੇਰਲਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਕਾਮਰੇਡ ਵੀ ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ 20 ਟਨ ਅਨਾਨਾਸ ਨਾਲ ਭਰੇ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਹੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਬਲਕਿ ਕੇਰਲਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ 16 ਫ਼ਲ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਘਟੋਂ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਸਭਾ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਮੱਤ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖੇਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਨਾਨਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆਂ ਟਰੱਕ 3000 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕਰ 5 ਦਿਨਾਂ ਚ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹਮਾਇਤ ਲੈ, ਟਿਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੇਰਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਪੱਖੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੁਣ ਕਾਮਰੇਡ ਬਿਨੋਏ ਵਿਸ਼ਵਮ ਨੇ ਇਹ ਅਨਾਨਾਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਪੁਰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਟਿਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਚ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, "ਯੇ ਫਰੂਟ ਉਪਰ ਸੇ ਖੁਰਦੁਰਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਦਰ ਸੇ ਬਹੁਤ ਮੀਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਂ ਕੇਰਲਾ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀ ਮਿਠਾਸ ਹੈ"।

ਇਹ ਸੱਜਣ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਡਟ ਕੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਜਾਣਿਆ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਚਿਹਰਾ ਵੀ। ਉਹ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ, "ਸਾਡੇ ਸੂਬੇ ਚ ਸਰਕਾਰ ਘਟੋਂ ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ MSP ਦਾ ਰੇਟ ਚਾਵਲ : 27.48 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ, ਨਾਰੀਅਲ 27 ਰੁ; ਕੇਲੇ 30 ਰੁ; ਲਸਣ 139 ਰੁ; ਅਨਾਨਾਸ 15 ਰੁ; ਟਮਾਟਰ 8 ਰੁ; ਬੀਨਜ਼ 34 ਰੁ; ਭਿੰਡੀ 20 ਰੁ; ਫੁੱਲਗੋਭੀ 11 ਰੁ; ਆਲੂ 20 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖ੍ਰੀਦ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਕੁੱਲ 18000 ਰੁਪਏ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਬੀਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ 2000 ਰੁਪਏ ਰੋਇਲਟੀ ਦੀ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ।" ਜਿਸ ਪਲ ਉਹ ਮੰਚ ਤੋਂ ਇਹ ਲਿਸਟ ਪੜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੂਹਰੇ ਬੈਠੇ ਕਿਸਾਨ ਉਸੇ ਪਲ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਵਹੀ ਖਾਤੇ ਲਾਜ਼ਿਮ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਸੇ ਪਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਿੜਕ 'ਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ 'ਚ ਖੋਰੇ ਕੋਈ ਕਿਸਾਨ ਕੇਰਲਾ ਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਕਸ਼ਾ ਉਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਨਾਨਾਸ ਵਾਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਵੀ ਵਸਦੇ ਹੋਈਏ, ਆਖਿਰ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕਿਰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਾਂ। ਅਨਾਨਾਸ ਫਾਰਮਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਥੌਮਸ ਕੋਰਾਸੇ ਆਖਦਾ ਹੈ, "ਅਸੀਂ ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਡਟ ਕੇ ਲੜਾਂਗੇ ਜਦੋ ਤੱਕ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ, ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਇਸ ਹੋਣੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹਾਂ।" ਲਓ ਜੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੇ ਸਾਥੀ ਅਨੂਪ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਫਤਿਆਬਾਦ, ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਖਾੜਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਟਰੱਕ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਲਗਾਈ ਹੈ, "ਆਜੋ ਭਾਈ ਲੈ ਜੋ, ਲੈ ਜੋ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਅਨਾਨਾਸ ਦਾ ਲੰਗਰ ਭੇਜਿਆ"। ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਏਥੇ ਜੂਝਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਚ ਹੈ। ਲਗਭਗ ਡੇਢ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਟਿਕਰੀ ਤੇ ਸਿੰਘੂ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਇਹ ਵੰਡਦੇ ਰਹੇ। ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਕ ਪਿੰਡ ਚ ਹਾਂ, ਅਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਕੁੱਝ, ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ। ਓਥੋਂ ਪੈਂਡਾ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਆਏ ਟਰੱਕ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਡਰਾਈਵਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਦ ਕੇ ਫਿਰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਟਰਾਲੀਆਂ ਚ ਪਿਆ ਅਨਾਨਾਸ ਕੇਵਲ ਫ਼ਲ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸੋਚ ਦੀ ਜਵਾਲਾ ਦਾ ਉਹ ਨੁਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਿੜ 'ਚ ਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ, ਜਜ਼ਬਾ ਤੇ ਰਮਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

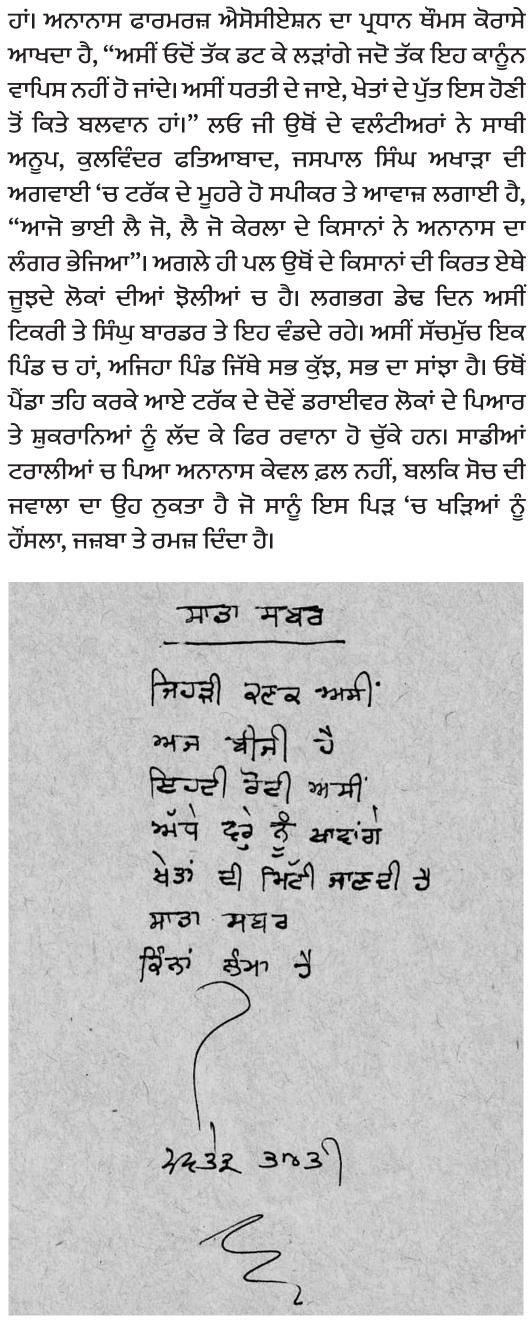

ਸਾਡਾ ਸਬਰ

ਜਿਹੜੀ ਕਣਕ ਅਸੀਂ
ਅਜ ਬੀਜੀ ਹੈ
ਇਹਦੀ ਰੋਟੀ ਅਸੀਂ
ਅੱਧੇ ਵਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਖਾਵਾਂਗੇ
ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ
ਸਾਡਾ ਸਬਰ
ਕਿੰਨਾਂ ਲੰਮਾ ਹੈ

ਸਾਡਾ ਏਕਾ

ਗੁਲ ਪਨਾਗ, ਸਿੰਘੂ ਮੋਰਚਾ

ਦਿੱਲੀ ਵੱਡੇ ਬੁਜ਼ੁਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਇਕ ਕਦਮ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਪਰ, ਸਾਡਾ ਸਫ਼ਰ ਹਾਲੇ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਸਬਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਸਿੱਖੇ ਹਨ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਸਫ਼ਰ ਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਉਣਗੇ।

ਏਕਤਾ ਤੇ ਸਬਰ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਅਤੇ ਢਾਲ ਵਾਂਗੂੰ ਨੇ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਏਕਾ ਕਿੰਨਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਹਰਿਆਣੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਏਕਾ ਹੋਵੇ , ਜੋ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਰ ਸੂਬੇ, ਧਰਮ ਤੇ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਏਕਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਨਾ ਨੇ ਇਸ ਠੰਡ ਚ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟੀਆਂ ਨੇ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਾਡਾ ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਏਕਾ ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਆਪ ਹਾਰੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚਾਲ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰੀਏ, ਮਾੜਾ ਬੋਲੀਏ, ਗ਼ੁੱਸਾ ਕਰੀਏ..... ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਸਕਣ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੌਰ ਨੇ, ਸਬਰ ਦੀ

NIRVAIR RAI

ਤਾਕਤ ਦਾ ਇਸਤਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬੜੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੇ ਅਜ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਥੋਂ ਮਿਲੇ ਸਬਕ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲਾਈਏ, ਅਤੇ ਏਕਾ ਅਤੇ ਸਬਰ ਦੇ ਸਬਕ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉੱਪਰ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੀਏ।
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ।

ਗ਼ਦਰੀ ਝੰਡਾ

ਬਿਕਰਮਦੀਪ, ਗ਼ਨੀਵ, ਟੈਨੀ ਕਲੇਰ ; ਟੀਕਰੀ ਮੋਰਚਾ

“ਇਹ ਮੇਰਾ [ਗ਼ਦਰੀ] ਝੰਡਾ ਜੀ। ਇਹ ਮੈਂ ਲਾਇਆ। ਮੇਰੀ 83 ਸਾਲ ਉਮਰ ਆ ਜੀ। 47 ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ। ਸੰਨ 47 ਵਿਚ ਮੈਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਦੇ ਘਰੇ ਬੈਠਾਏ, ਲੁਕੋ ਕੇ ਰੱਖੇ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਆ ਗਏ” ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ” “ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਈ ਜਾਨਾਂ, ਘਰੇ ਬੈਠਾਈ ਬੈਠਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ।” “ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਭੁੱਖੇ ਬੈਠੇ ਨੇ ਵਿਚਾਰੇ।”

ਇਹ ਬੋਲ ਬਾਪੂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਰਾਲੀ ਤੇ ਗ਼ਦਰੀ ਝੰਡਾ ਵੇਖਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਅਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ।

47 ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਅੰਦੋਲਨ ਤੱਕ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇ।

47 ਵੇਲੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ “ਤਾਇਆ” ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। “ਤਾਏ” ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮੋਹ-ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਭਿੱਜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ “ਤਾਏ” ਦਾ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਮੈਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ ਕਿਲੇ ਚ ਡੇਢ ਮਹੀਨਾ ਕੈਦ ਵੀ ਕੱਟੀ। ਮਨਜੀਤ ਧਨੇਰ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਾਉਣ ਵੇਲੇ ਮੈਂ 40 ਦਿਨ ਬਰਨਾਲਾ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬਾਹਰ ਧਰਨੇ ਤੇ ਬੈਠਾਂ। ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ਼ ਵੀ ਮੈਂ 6 ਦਿਨ ਲਾਏ।”

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਘ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁੱਤਿਆਂ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਈ ਚ ਠੰਡ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਜਵਾਨ ਬੁਰਕੇ ਵਾਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਨੇ ਉਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰਜਾਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ “ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕੰਬ ਰਹੇ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਰਜਾਈ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।”

ਇਸ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਪਹਿਲਿਆਂ ਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। “ਹੁਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮੋਦੀ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕਿਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਹਦਾ ਹੈਂ? ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿਉ-ਦਾਦਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਛੱਡ ਗਏ ਅਸੀਂ [ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ] ਛੱਡ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੇ ਇਹ ਖੋਹਣ ਲੱਗਾ। ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਿੱਦਾਂ ਹੋਣਾ?”

ਇੱਕੋ ਹੱਲ, ਲੜੀ ਚੱਲ

ਇੰਦਰ ਬਾਜਵਾ

ਇਸ ਲੋਕ ਲਹਿਰ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਦਿਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ| ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਆਪੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰਲੂਗਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਥੇ ਆਇਆ ਹੀ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਜਿਹਨੂੰ ਲਗਤਾਰ ਕਰ ਨਾ ਸਕਿਆ| ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਉੱਠੇ ਸਵਾਲਾਂ ਕਰਕੇ ਵੀਹ ਰੁਪੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਨਾ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਖਵਾ ਕੇ ਕੀ ਬਣੂ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇੰਨਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਵਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਰੋਟੀ ਖਵਾ ਕੇ ਨਿੱਤ ਖਵਾਉਣ ਦੀ ਝੂਠੀ ਆਸ ਕਿਉਂ ਬੰਨਾਂ!

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਸਵਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ‘ਚ ਆਏ ਹੋਣਗੇ| ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਉਸ ਵਖਤ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ! ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪ੍ਰਥਾ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੈ| ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤਾਂ ਹੁਣ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ‘ਸਾਂਝੀ ਸੱਥ’ ਵਿਚ ਆਈ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਅਮਨਿੰਦਰ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਗਾਥਾ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਪਸੀਜਿਆ ਗਿਆ| ਉਹ ਆਵਦੇ ਘਰੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਏਨੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਸੀ| ਸਭ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਇਆ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਜਦ ਅਸੀਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਭਾਜੀ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੱਥ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਖਦੇ| ਉਹਨੇ ਅਗਲੇ ਦੋ ਦਿਨ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਐਸੇ ਸੁਨੇਹੇ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਬਹੁਤ ਜਾਣੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ “ਇਕੋ ਹਲ ਲੜੀ ਚਲ”, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਬਣਾਈ|

ਅਮਨਿੰਦਰ ਭਲਾਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਚਲੀ ਗਈ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਹੁਣ ਵੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਏਥੇ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਛਾ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਆਸ ਪਾਸ ਝਾਕੀਏ, ਬੜੇ ਕੰਮ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵਦਾ ਫਰਜ਼ ਮੰਨੀਏ| ਜੀਅ ਲਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰੀਏ|

ਆਉ, ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰੀਏ| ਅਸੀਂ ਭਲੇ ਹੀ ਇੱਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ|

ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲਵੇਗੀ?

ਅਮਨਦੀਪ ਸੰਧੂ

ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਕਦ ਤੱਕ ਚੱਲੇਗਾ? ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਲਵੇਗੀ?

ਇਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰੋ, ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਲ ਲੰਬੇ ਚੱਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਮਗਰੋਂ 17 ਜਨਵਰੀ 1922 ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਤਾਰ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ : “ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤੀ ਗਈ – ਵਧਾਈ”। ਜਦ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 25 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਲੱਗਣ ਦੇ ਮਗਰੌਂ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਅੰਦੋਲਨ 11 ਸਾਲ ਯਾਨੀ ਕਿ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ 1955-1966 ਤੱਕ ਚਲਿਆ ਸੀ।

ਹੁਣ ਕੀ ਕਾਹਲੀ ਪਈ ਹੈ?

ਜੇ ਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਫਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਨ, ਚੈਨ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਣ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕੱਲ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ 1.1 ਡਿਗਰੀ ਸੀ, ਤੇ ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਕ ਬਨਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਦਰ ਤਕ ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਕਨੂੰਨ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਇਸਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਗਲਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂ ਸਹੀ ਹਨ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਚ ਇਹ ਕਨੂੰਨ ਕਾਲੇ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਉ ਅਤੇ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉ, ਕੇਵਲ ਤਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਝੁਕਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਕਿਸਾਨ ਔਖੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਰ ਹੀਲੇ, ਇਸ ਲੰਮੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਏ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ

ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ, ਕੁੰਡਲੀ ਬਾਰਡਰ

ਨਾਮ - ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ,
ਉਮਰ - 108 +
ਪਿੰਡ - ਮਲੂਕਪੁਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਪੰਜਾਬ

ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆਪ ਆਏ ਹਨ. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਟਰਾਲੀਆਂ ਨੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ ਬਾਗੀ ਵਾਂਗ ਆਪ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਉਹ ਇੱਕ ਬੱਸ, ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਟਰਾਲੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਟਿਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਆਣ ਕੇ ਉਹ ਗੁੰਮ ਗਏ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕੇ. ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਲਈ ਆਏ ਹਨ? ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ “ਮੈਂ ਮੋਦੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ”।

ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਕਠੋਰਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ. ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੋਹਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।

ਟਿਕਰੀ ਵਿਖੇ 2 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਆਖਰਕਾਰ ਖੰਬਾ ਨੰ: 793 ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਜੱਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਰਡਰ ‘ਤੇ ਕਿਉਂ ਹਾਂ? ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਬਾਰਡਰ ‘ਤੇ ਹਾਂ. ਮੇਰੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਲੜਾਈ ਲੜੀ, ਇਹ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ. ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਥੇ ਹਾਂ! ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ “ਸ਼ਬਾਸ਼” ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਉਸ ਪਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਸੀ ਮੇਰੇ 2020 ਦਾ ਅੰਤ!

ਬਾਪੂ ਹਰਚਰਨ

ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਟੀਕਰੀ ਮੋਰਚਾ

ਬਾਪੂ ਹਰਚਰਨ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨੋਂ ਧਰਨੇ ‘ਤੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਵੀ 26 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡੋਂ ਟ੍ਰਾਲੀ ‘ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਿੰਡੋਂ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਓਥੇ ਈ ਡਟੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਹਨਾਂ ਟਰਾਲੀ ‘ਤੇ ਆਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੂੰ ਖਾਲ਼ੀ ਨੀ ਮੋੜਿਆ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੋ ਵਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਆ ਜਾਵੇ, ‘ਆ ਗਿਆ ਪੁੱਤ, ਆ ਗਿਆ ਪੁੱਤ’ ਕਹਿੰਦੇ ਬਿਨਾ ਖੇਸ ਲਏ ਟਰਾਲੀ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਣ ‘ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ‘ਦੱਸ ਦਈਂ ਪੁੱਤ ਜਿਦੇਂ ਆਈ, ਮੈਂ ਆਥਣ ਤੱਕ ਆ ਜਾਊਂ। ਮਿਲ ਕੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਧਰਨੇ ‘ਤੇ ਮੁੜ ਆਊਂ।’ ਅੱਗੋਂ ਜੋ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਉਹ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਕੁੜੀ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਬਾਪੂ ਤੂੰ ਰਹਿੰਣਦੇ ਆਉਣ ਨੂੰ, ਧਰਨੇ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਜਿਆਦਾ ਲੋੜ ਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਈ ਮੁੜੀਂ। ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਧਰਨੇ ਤੇ ਈ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂਗੇ।’ ਬਾਪੂ ਜੀ ਮਾਣ ਨਾਲ ਖਿੜ ਉੱਠੇ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝਲਕ

ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਟੀਕਰੀ ਮੋਰਚਾ

ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਜਗਮੀਤ ਬਰਾੜ ਟਿਕਰੀ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਆਵਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਚਾਹ ਪੀ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਐਨੇ ਨੂੰ ਇੱਕ 60-65 ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਬਾਪੂ ਤੰਬੂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗੇ ਸਾਡੇ ਲਿਖੇ ਪੋਸਟਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਤੇ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਮੈਂ ਜਦੋਂ BA ਕਰਦਾ ਸੀ ਨਾ ਤਾਂ ਓਦੋਂ ਮੈਂ ਪਾਸ਼, ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ , ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਣਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹਨਾ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਕਦੇ ਵੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਪਰ ਥੋਡੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗੇ ਪੋਸਟਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ, ਬੱਸ ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਦੋਨੋ ਹੱਥ ਜੋੜ ਫ਼ਤਿਹ ਬੁਲਾਈ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਸਾਡੇ ਦੋਨਾ ਕੋਲ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਅਸੀਂ ਬਸ ਫਤਿਹ ਦਾ ਜਵਾਬ ਫਤਿਹ ਵਿੱਚ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਏਹੀ ਸੋਚੀ ਗਏ ਕੇ ਜਿਹਨਾਂ ਬਜੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੱਲ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਸ਼ੇੜੀ ਤੇ ਚਿੱਟਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨੌਜਾਵਾਨ ਦਿਖਦਾ ਸੀ ਅੱਜ ਉਹਨਾ ਹੀ ਬਜੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਏ , ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਸ ਸਮੇ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀ ਨੇ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹੂੰਗਾ ਕੇ ਬਾਪੂ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਮਰੇ ਨਾ ‘ਤੇ ਅਸੀ ਏਦਾਂ ਹੀ ਆਵਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਰੰਗਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ...

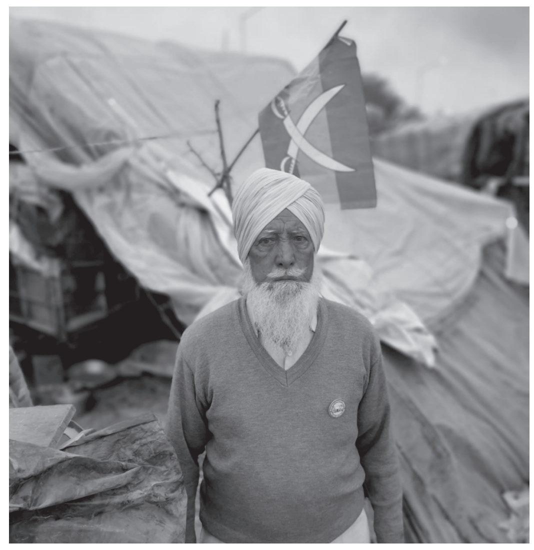

ਅਠਾਸੀ ਸਾਲ ਦੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ

ਰਾਵੀ, ਸਿੰਘੂ ਮੋਰਚਾ

ਦਿੱਲੀ ਬਾਡਰਾਂ ‘ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨੋਂ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ‘ਚੋਂ ਇੱਕ ਹਨ ਅਠਾਸੀ ਸਾਲ ਦੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ। ਪਿੰਡ ਫੂਲ ਤੋਂ ਆਏ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬੱਤੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ (ਏਕਤਾ) ਡਕੌਂਦਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਅਕਸਰ ਧਰਨੇ ਵਿੱਚ ਡਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀਤੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਤੇ ਠਹਾਕੇ ਮਾਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਜੀਅ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਟਿਕਰੀ ਬਾਡਰ ‘ਤੇ ਡਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਬੇਟੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਜਦ ਜਿਉਂਦਾ ਸੀ, 37 ਕਿੱਲੇ ਪੈਲੀ ਆਪ ਹੀ ਵਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਟੇ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਢੈ਼ਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਜ ਵੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਥਾਣਾ ਕਚਹਿਰੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ‘ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹ ‘ਤੇ ਐਨੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਨ ਨਹੀਂ। ਬਾਪੂ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਡਟੇ ਦੇਖ ਨੌਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

NEWS FROM TROLLEYS

ट्रॉली टाइम्स

मत छेड़ किसान को
कि लड़ना मुश्किल होगा
वर्ना ऐसा लिखेंगे इतिहास
कि पढ़ना मुश्किल होगा!

शाहजहांपुर मोर्चे की ओर...

मुकेश कुलरिया, बीकानेर

31 दिसम्बर को दिल्ली से शाहजहांपुर मोर्चे की तरफ़ जाते हुए अहसास हुआ कि किस तरह बाक़ी मोर्चों के बरक्स यह मोर्चा राजधानी दिल्ली, और राष्ट्रीय मीडिया से मीलों दूर किसान आंदोलन की कमान थामें हुए है। आप जैसे ही आंदोलन स्थल पर पहुँचते है, वहाँ क़रीने से सड़क के एक तरफ़ एक दिवसीय अनशन पर बैठे किसान है, जिनमें युवा भी शामिल है। इनके पीछे यहाँ आए सभी किसान-युवा संगठनों के झंडे-बैनर लगे है। इनमें कई छात्र-छात्राएँ भी शामिल है।

सड़क के दूसरी ओर एक मंच लगा है, जहां पर वक्ता अपना भाषण देते है और सामने जनता बैठती है। यहाँ सिर्फ़ संयुक्त किसान मोर्चा का बैनर लगा है। यहाँ पर मुख्यतः राजस्थान, गुजरात, हरियाणा और महाराष्ट्र के किसान डेरा डाले हुए है। इस मोर्चे अधिकतर लोग ट्राली-ट्रैक्टर के बजाय तम्बूओं में रह रहे है। आसपास बाज़ार-क़स्बा ना होकर सरसों के खुले खेत और नीला-सुथरा आसमान है। मंच से तंबूओं की तरफ़ जाते हुए, सिंघु और टिकरी से अलग, काफ़ी खुला-खुला सा और तसल्ली भरा दिखता है।

जब दोपहर में जब योगेन्द्र यादव का भाषण चल रहा था, तभी कुछ युवक अचानक से 10-20 ट्रैक्टर-ट्रोली लेकर आए और बैरीकेड़ तोड़ने की कोशिश की! उन्होंने वहाँ पड़े रोड-ब्लॉक्स को गिराकर हरियाणा सीमा मे प्रवेश किया। इस दौरान पुलिस के लाठीचार्ज में लोगों को हल्की चोटें आई और पुलिस ने जब आँसू गैस दागी तो वहाँ भगदड़ मच गई। मंच से इस दौरान लगातार शांति बनाए रखने और बैठने की अपील की जाती रही लेकिन इस एकबारगी अफ़रातफ़री ने वहाँ तनाव पैदा कर दिया।

कई लोग इसे कुछ असंतुष्ट और असंगठित युवाओं का समूह बताते रहे जबकि कई इसे आंदोलन को विचलित करने के उद्देश्य से की गई हरकत बताते रहे, जिनमें हाल ही में केंद्र सरकार से अलग हुए हनुमान बेनीवाल की पार्टी आरएलपी के कथित समर्थक युवक शामिल थे। हालाँकि इनमें से किसी की पुष्टि नहीं हो सकी लेकिन जिस नियोजित तरीक़े से पूरा आंदोलन चल रहा है, उसको नज़र में रखते हुए ये घटना कुछ सामान्य नहीं नज़र आती। पिछले हफ़्ते शाहजहांपुर से दिल्ली कूच का आह्वान ज़रूर किया गया था लेकिन उसे क्रियान्वित नहीं किया गया। हो सकता है कि कुछ युवक इसी से निराश होकर यह कदम उठाए हो।

इस मोर्चे पर बड़ी संख्या में वाम किसान संगठनों के कार्यकर्ता है, जो कि यहाँ लगे लाल झंडों-बैनरों से ज़ाहिर होता है। इस मायने भी यह मोर्चा बाक़ी मोर्चों से अलग है। हालाँकि बाक़ी मोर्चों पर भी वाम संगठनों के लोग बड़ी संख्या में है। इस मोर्चे पर जनवादी लेखक संघ द्वारा “हसन खान मेव पुस्तकालय” भी चलाया जा रहा है, जहां कई जनवादी कवियों जैसे शैलेंद्र, लाल सिंह, हरीश भादाणी, और ओमप्रकाश वाल्मीकि आदि की कविताओं के बैनर लगे है।

NIRVAIR RAI

ग़ौरतलब है कि यहाँ हरियाणा के मिर्चपुर, भगाना और अन्य दलित उत्पीड़न के मामलों की लड़ाई लड़ने वाले कार्यकर्ता वीरेंद्र सिंह यहाँ खेती-किसानी की लड़ाई में किसानों के साथ कंधे से कंधा मिलाकर लड़ रहे है। क्योंकि उनका मानना है कि ज़मीन-खेती का मुद्दा उत्पीड़न से जुड़ा है और सारी लड़ाई आख़िरकार उस मानसिकता से है जो किसी एक इंसान के हक-अधिकार को दूसरे से कमत्तर आँकता है और अलग अलग सामाजिक-राजनैतिक कारणों से कमज़ोरों के उत्पीड़न को अपना मौलिक अधिकार मानता है।

इसी कड़ी में दूसरा उदाहरण, अशोक मोची का है, जिनकी हिंदुत्व कार्यकर्ता के रूप में गुजरात नरसंहार की हिंसक तस्वीर, आम जनमानस के दिलोंदिमाग़ में आज भी ताज़ा है। अशोक धर्म के नाम पर उन्मादी राजनीति की निरर्थकता को देख-भुगत कर आज अखिल भारतीय किसान सभा के कार्यकर्ता के रूप में आए है। और इस आंदोलन को देखकर वें कहते है, “इस बार क्रांति आएगी”। अशोक ट्रांसफार्मेटिव राजनीति का बेहतरीन उदाहरण है, और आज के धर्मोन्मादी समाज में एक उम्मीद की किरण है, एक सीख है।

इन सभी कारणों से शाहजहांपुर मोर्चा बाक़ी मोर्चों से अलग है, लेकिन आंदोलन के प्रति उत्साह और एकजुटता के मामले में सभी मोर्चों के साथ एक खूबसूरत तारतम्य में भी है।

वापसी के दौरान हमने कई जगहों पर, आंदोलन स्थल से कई किलोमीटर की दूरी पर घंटो लम्बे जाम देखे जिनका आंदोलनकारियों से प्रत्यक्ष या परोक्ष रूप से कोई लेना-देना नहीं। जैसे कि एक जगह ट्रक-ट्रेलर सड़क के बीचो-बीच आड़ा लगाया हुआ था। इस आंदोलन के दौरान कई बार देखा गया है कि प्रशासन आंदोलन को बदनाम करने के लिए अपनी तरफ़ से कई इस तरह के हथकंडे अपनाती है, जिनमें से एक है आमजन में आंदोलनकारियों के प्रति नकारात्मक भावना उत्पन्न करना। लेकिन जिस जोश और संयम से ये आंदोलन प्रशासन की ओछी हरकतों को नाकाम कर, देश के हर तबके का समर्थन हासिल कर रहा है, वह वाक़ई क़ाबिलेतारीफ़ है!

सीमा पर शक्ति स्वरूपा गुरन देवी

जानिए कौन है राजस्थान के नागपुर जिले की मकराना की रहने वाली गुरन देवी ?

नवनीत चहल, शाहजहांपुर मोर्चा

शाहजहांपुर बॉर्डर वही जगह है , जहाँ खाकी वर्दी पहने पुलिस ने गुजरात और राजस्थान से आये किसानों को दिल्ली जाकर धरना प्रदर्शन करने से रोक रखा है। सुप्रीम कोर्ट का आदेश है कि किसान शांतिपूर्ण ढंग से विरोध कर सकते है और सड़क पर यात्रा कर सकते है। इसके बावजूद हरियाणा सरकार ने राज्य सीमा पर घेराबंदी कर रखी है।
जब मैंने राजस्थान के मेवाड़ से आये हुए किसानों से बातचीत कर उनके मुद्दे जानने की कोशिश कर रहा था, उसी वक्त एक अच्छी कद काठी की सहज और सुंदर महिला तम्बू में आकर चुपचाप सबसे पीछे बैठ गयी। जब मैंने पूछताछ की तो क्या वो तम्बू में मौजूद लोगों में से किसी की पत्नी या मां है, तो मुझे यह जानकर बहुत आश्चर्य हुआ कि वह वहाँ अकेले थी। इससे ज्यादा आश्चर्य मुझे यह मालूम होने पर हुआ कि वह राजस्थान के नागौर जिले के मकराना तहसील के चुकरोझ गाँव से खुद अकेले आयी हुई है और इस मोर्चे पर 16 दिसंबर 2020 से मौजूद है।

मेरे पूछने पर उन्होंने बताया कि वह क्यों यहाँ अकेली है और क्यों कोई साथ में नहीं आया है। उन्होंने बताया कि वह बहुत ही दुःखी है। पर क्या करे? उसे मालूम नहीं है। क्योंकि उसे अपनी मूंग दाल की उपज को 3000 से 4000 रुपये प्रति क्विंटल से ज्यादा मूल्य नहीं मिल पाता है। जबकि मूंग का बाजार मूल्य 7000 से 8000 रुपये प्रति क्विंटल है। उसे 1000 रुपये क्विंटल अपना बाजरा बेचना पड़ा। जबकि सरकार के द्वारा 1900 प्रति क्विंटल की न्यूनतम मूल्य की घोषणा कर रखी है। उन्होंने बताया कि राजस्थान सरकार उनकी उपज की खरीदारी नहीं कर रहीं है और खुले बाजार में उसे अपनी उपज का सही दाम नहीं मिल पाता है।

उसने चोट के निशान से हाथों और पैरों को दिखाते हुए बतलाया कि उनके गांव में जंगली जानवर से उनकी जान और फसल दोनों को जानमाल खोने का ख़तरा हमेशा बना रहता है। वह बताती है कि उनलोगों को दिन और रात में अपनी बारी बारी से अपने खेत-खलिहानों की रखवाली करनी पड़ती है। गुरन देवी ने यह भी बतलाया कि पिछले ही साल उनके बेटे का ऑपरेशन कराना पड़ा था, क्योंकि उसको किसी जंगली जानवर ने बहुत गंभीर रूप से घायल कर दिया था ,जब वह अपने खेत की रखवाली कर रहा था। अभी उसके हालत में धीरे धीरे सुधार हो रहा है और वह अभी अपने घर पर ही है। पर गुरन देवी ने मोर्च पर आने और रहने का निर्णय चुना।

पहले राजस्थान के लोग अपने मवेशियों को बेच सकते थे और उसे हरियाणा , पंजाब व उत्तरप्रदेश भेज सकते थे । पर सरकारी कानूनों के कारण अब किसी भी माल–मवेशी को तीन साल होने पर ही बेचा या किसी दूसरे जगह भेज सकते है। लेकिन तीन साल तक होते- होते मवेशी बूढा हो जाता है। अभी हालात ऐसे है कि हरेक गांव में लगभग 300 से 400 संख्या में मवेशी आवारा छोड़े हुए है। जो वक्त–बेवक्त उनके घरों और खेतों में तबाही मचाते हैं।

जब मैंने गुरन देवी से पूछा कि वे यहाँ कबतक यहाँ रहेंगी? तो उन्होंने बड़े आत्मविश्वास के साथ बोला कि जब तक केंद्र सरकार अपने निर्णय को वापस नहीं लेती है। तब तक वह वहीं आंदोलन के मोर्चे में बैठी रहेंगी। गुरन देवी 20 बीघे जमीन पर खेती करती है। गुरन देवी का प्रधानमंत्री के नाम संदेश भेजा है। उन्होंने कहा है कि “ प्रधानमंत्री जी आपने कहा कि हमें प्रधानमंत्री आवास योजना के तहत हमारा घर बनेगा, पर हमें घर नहीं मिला। आपने प्रधानमंत्री जी कहा था कि हमें पीने का पानी मिलेगा और हमें पानी नहीं मिला। आपने हमारे फसलों का पूरा दाम मिलने का वादा किया था और आज हम अपनी फसल आधी दाम में बेचने को मजबूर है। आपने नोटबन्दी करके हमें बर्बाद कर दिया । आखिर ये सब बर्बादी कब तक रुकेगी ? “

लाल साड़ी पहने हुए गुरन देवी शक्ति और सच्चे बहादुरी का प्रतीक मालूम होती है। जो अपने आप को , अपने परिवार को और अपने किसान समुदाय को बचाने के लिए अपने पूरे ताकत से लड़ रही है।

उन्हें और उनके जैसी लड़ने वाली तमाम औरतों को मेरा सादर नमन !

दो आंदोलन अलग होते हुए भी एक!

आदित्य

आज पिछले एक महीने से देश में किसान आंदोलन एक सत्ता के ख़िलाफ़ विरोध के नए पैमाने लिख रहा है। भारत के इतिहास मे आज़ादी के बाद शायद किसानों का यह सबसे बड़ा आंदोलन होगा। किसानों औऱ मजदूरों के अंदर इस प्रकार की चेतना न सिर्फ उनके लिए हितकारी हैं बल्कि समाज की भी एक जरूरत है। किसान किसी भी देश की अर्थव्यवस्था के लिए न सिर्फ एक रीढ़ की भूमिका निभाता है, बल्कि भारत जैसे एक कृषि प्रधान देश में अर्थव्यव्स्था का कोई भी पहलू ऐसा नहीं है जिसे कृषि प्रभावित न करता हो। जहाँ लॉकडॉउन के समय में देश की अर्थव्यवस्था बुरी तरह से चरमरा गई थी और जीडीपी भूतल की औऱ तेज रफ़्तार से बढ़ते जा रही थी। तब कृषि के क्षेत्र ने ही लॉकडॉन के दौर में भी विकास किया था। सरकार को कृषि की महत्ता समझाने के लिए शायद ये आँकड़े काफ़ी नहीं थे। इसलिए कोरोना काल का फायदा उठाते हुए सरकार सबसे पहले कृषि अध्यादेशों को लाती हैं औऱ उसके बाद उन्हें कानूनों मे परिवर्तित कर देती हैं।

किसानों के आंदोलन की अगर हम उपलब्धियां गिने तो यह फ़िर उनके संघर्ष की अवहेलना होगी। किसानों के इस आंदोलन ने जयप्रकाश नारायण के 1974 के सम्पूर्ण क्रांति आंदोलन के बाद भारतीय राजनीति को दोबारा से एक नई दिशा दिखाने की कोशिश करी है। इस आंदोलन ने देश मे हिंदुत्व के नाम पर राजनीति करने वाली एक पार्टी के सत्ता मे आने के बाद से लड़ रहे लाखो-हज़ारो छात्रों युवाओं औऱ गरीब-मजदूरों के अंदर एक नई उम्मीद दी है, कि आज भी भारतीय राजनीति मे जनता की आवाज़ औऱ फ़ैसला ही सर्वोच्च है। ऐसी कोई भी पार्टी जिसके लिए उसका अपना हित जनता के हितों या जरूरत से होकर ना गुज़रे वह सत्ता मे रहने योग्य नहीं होती।

नागरिकता क़ानून विरोधी आंदोलन भी पिछले साल कुछ इसी समय शुरू हुए थे। वही कोहरे वाली राते, हड्डियों को गला देने वाला जाड़ा औऱ इसी ठंड के बीच में से निकलती इंकलाब के नारों की गूंज जो कि पूरे वातावरण मे नई उर्ज़ा का संचार भर देती थी। अब ‘थी’ कहे की ‘हैं’ क्योंकि न सत्ता बदली है, न ही उसके जुल्म और ना ही लोगों के अंदर उन जुल्मों के ख़िलाफ़ आवाज़ बुलंद करने का जोश बदला है। बदला है तो सिर्फ मुद्दा। मुद्दा जो पहले समाजिक रूप से कमजोरों के साथ खड़े होने का या औऱ इस बार आर्थिक रूप से कमजोरो के साथ खड़े होने को लेकर है। ये दोनों आंदोलन अलग होते हुए भी एक है।

ये दोनों ही वर्ग चाहे वो मुस्लिम समाज हो या अभी के आंदोलन मे सक्रिय किसान वर्ग जिसमें की पंजाब की सिख कौम का एक

बड़ा योगदान है, ये दोनों ही वर्गों ने एक बहुत ही लंबे अंतराल के बाद ऐसे कोई आंदोलन किए है।

सरकार ने इन दोनों ही वर्गों को कम आंकने की भूल करी। CAA के खिलाफ हुए आंदोलन कानून आने के तुरंत बाद पूरे देश में छोटे-छोटे पैमाने पर शुरू हो गए जिसके बाद इन्होंने एक बहुत व्यापक रूप ले लिया। कुछ चंद लोगों से शुरू हुआ *"शाहीन बाग़"* के ऐतिहासिक आंदोलन मे हज़ारो की भीड़ कब जुटने लगी किसी को नहीं पता लेक़िन उसने भारतीय राजनीति औऱ उसके इतिहास पर एक गहरी छाप जरूर छोड़ी। ठीक इसी प्रकार किसी को नही पता था कि किसान 26 नवम्बर को सभी मजदूर संगठनो औऱ किसान यूनियनों को द्वारा दी गई राष्ट्रव्यापी आंदोलनों की मांग कब इतना बड़ा रूप लेगी। इस आंदोलन ने देश की राजधानी की धमनियों को बंद करने का काम किया है ताकि सरकार तक उनकी बात पहुंच सके।

इन दोनों ही आंदोलनों का जितना राजनीतिक महत्व है उतना ही सामाजिक भी है। नागरिकता क़ानून विरोधी आंदोलनों ने ना सिर्फ़ मुस्लिम समाज में सिर्फ़ महिलाओं को एक नया दर्जा दिया बल्कि उनके अंदर अपनी आज़ादी और शिक्षा के प्रति भी नयी जाग्रति पैदा की। इन दोनो ही आंदोलनों में महिलाओं की एक अलग और सबसे महत्वपूर्ण भूमिका रही है क्यूँकि महिलाओं के बिना शायद ये आंदोलन इस व्यापक स्तर पर ना पहुँच पाते। शाहीन बाग की बिलक़िस दादी हो या दिल्ली किसान आंदोलन में जसबीर कौर जी, महिलाओं की भागीदारी समाज में आगे वाली पीढ़ियों में एक क्रांतिकारी बदलाव लाएगी। यह पीढ़ी अपने हुक्मरानों से सवाल पूछेगी और उन्हें मजबूर करेगी की वो सत्ता के लोभ को त्यागकर जनता की आवाज़ को सुने।

इन दोनो ही आंदोलनों के प्रति भारतीय मीडिया की क्या प्रतिक्रिया रही यह किसी से छुपा नहीं है। क्यूँकि जिन्हें भारत में अल्पसंख्यको के एक इतने बड़े आंदोलन में बिरयानी और 500 रुपय दिखने लगे उनके लिए भारत के अन्नदाता के आंदोलन में खलिस्तान दिखना बड़ी बात नहीं है। बड़ी बात है दोनो आंदोलनों में सरकार का रवैया, भारत के ब्रिटिश शासन के दौरान भी जब जनता सड़कों पर होती थी तो अंग्रेज उनसे इसकी वजह जानने और बात करने आते थे। लेकिन ना तो CAA के समय सरकार ने किसी प्रकार की बातचीत करी और ना जब किसान ३ महीने से आंदोलन कर रहे थे तब पूछी गयी। सरकार के आला अफ़सर केवल विज्ञान भवन में मीटिंगे रखवाते है।

किसानो के इस आंदोलन का भले ही कोई निष्कर्ष निकले या ना निकले इनकी मदद से हमारे आगे आने वाली पीढ़ियों की विचारधारा और सोच में एक क्रांतिकारी बदलाव आएगा। इन आंदोलनों ने समाज की कुरीतियाँ को जिन्हें हज़ारों सालों से तोड़ना मुश्किल हो गया था उन पर इतनी गहरी चोट करी है की अगले कुच सालों में हमें वो धूमिल होती हुई नज़र आएँगी। किसानों की इस लड़ाई से ना सिर्फ़ पंजाब के लोगों को बल्कि देश में उन तमाम तबकों की उम्मीदें जुड़ी हुई है जो अपने साथ हो रहे अन्याय के ख़िलाफ़ कहीं ना कहीं एक छोटी या बड़ी लड़ाई लड़ रहे हैं।

हमारे संगठन एजेन्सीयों से भी तेज़

वकील हाकम सिंह

हमारे किसान नेताओं का सरल पहनावा और सरल बोल चाल देख कर कुछ युवा इनकी बुद्धि और दूरदर्शिता को कम आंक लेते हैं, जहां भारत की सभी एजेन्सीयों की सोच ख़त्म होती है, वहीं से हमारी संगठनों की सोच की शुरुआत होती है। मुझे संगठनों के कार्य का अनुभव है और हर संघर्ष अनुशासन से लड़ा जाता है और बहुत बुद्धिमत्ता से अंजाम तक पहुँचाया जाता है। क़यी महीनों तक संघर्षत लोगों को घड़े की तरह पकाया गया, शुरू में ट्रेनों को रोका गया, फ़िर टोल बंद करवाये गए, फ़िर रिलायंस के पेट्रोल पम्प और स्टोर बहिष्कार किए गये और जब घड़ा पूरी तरह से पक कर तैयार हो गया, तब दिल्ली की ओर एक गुरिल्ला युद्ध की तरह बढ़ गए। लक्ष्य हर हाल में दिल्ली पहुँचना था पर कहते रहे कि जहां रोका जाएगा वहीं बैठ जाएँगे ताकि सरकार थोड़ी अनमनी रहे। आख़िर में पूरी समझ से सभी संघर्षी योद्धा, हमारे पिता, भाई, माता, बहनें और बच्चे दिल्ली पहुँचकर बिराजमान हो गए।

गोदी मीडिया की हर कोशिश को नकारते हुए इस संघर्ष को धार्मिक रंग नहीं चढ़ने दिया और एक क्षेत्रीय आंदोलन होने की मोहर नहीं लगने दी। इस आंदोलन को राष्ट्रीय स्तर पर ले आए और पूरे देश में जागरुक्ता जगायी। अभी भी हमारी संगठनों ने अपने पत्ते छुपा रखे हैं, ज़रूरत पढ़ने पर वे एक एक करके खोल रहे हैं, ये संघर्षरत लोगों के लिए एक कुम्भ का मेला है। मेरा सभी नौजवानों को संदेश है की वे जल्दबाज़ी ना करें और किसान नेताओं के निर्देश अनुसार अनुशासन से चले और यह युद्ध जीत कर पंजाब वापिस आयें, पूरा पंजाब आपके स्वागत में इंतेज़ार कर रहा है।

आखिर किसान इन नए कानूनों को स्वीकारने को तैयार क्यों नहीं?

पुरुषोत्तम शर्मा

आखिर इन कानूनों में ऐसा क्या है कि किसान इन्हें स्वीकारने को तैयार नहीं? इनमें पहला है 'कृषि उपज व्यापार और वाणिज्य (संवर्धन और सुविधा) कानून, 2020', जिसके तहत सरकार ने वर्तमान कृषि मंडियों के बाहर प्राइवेट मंडियों का प्रावधान किया है। सरकार कह रही है कि अब किसान अपनी फसल किसी को भी और कहीं भी बेचने को आजाद हो गया है। इसका मतलब क्या है? इस बदलाव के बाद अब केंद्र सरकार राज्य सरकारों को किसानों की फसलों की न्यूनतम समर्थन मूल्य पर खरीदने के लिए न तो बैंकों से 'कैश क्रेडिट' दिलाएगी और न ही राज्य की मंडियों द्वारा खरीदी गई फसल को एफ़सीआइ के माध्यम से खरीदने की गारंटी देगी। ऐसी स्थिति में राज्य सरकारें वर्तमान मंडियों के माध्यम से फसल नहीं खरीद पाएगी और किसान मंडी के बाहर बैठे कारपोरेट के दलालों के हाथ अपनी फसल कौड़ियों के भाव बेचने को मजबूर होंगे। इसलिए प्राइवेट मंडियों की स्थापना के साथ सरकार अगर कहती है कि न्यूनतम समर्थन मूल्य जारी रहेगा तो वह सिर्फ किसानों को धोखा दे रही है।

यही नहीं जब भारतीय खाद्य निगम मंडियों के माध्यम से किसानों की फसल को नहीं खरीदेगा, तो सार्वजनिक वितरण प्रणाली के माध्यम से देश के ग़रीबों को मिलने वाले सस्ते अनाज की व्यवस्था भी बंद हो जाएगी। ऐसे में अनाज का भंडारण और खुदरा व्यापार पूरी तरह कॉरपोरेट के हाथ में चला जाएगा। इससे हमारी खाद्य सुरक्षा को भी गम्भीर ख़तरा पैदा हो जाएगा। इसकी तैयारी इन कानूनों के आने से पहले ही शुरू हो गई है। भटिंडा, बरनाला, मोगा, मानसा, देवास, होशंगाबाद, कन्नौज, कटिहार, दरभंगा, समस्तीपुर, सतना, उज्जैन और पानीपत जिले सहित देश के कई हिस्सों में प्रधानमंत्री के करीबी अदानी समूह के अदानी एग्री लोजिस्टिक लिमिटेड के बड़े-बड़े गोदाम बन गए हैं या निर्माणाधीन हैं। जिनमें अदानी समूह लाखों मैट्रिक टन खाद्यान का भंडारण कर उसे 10 साल तक भी सुरक्षित रख सकेगा। ऐसा ही अन्य कुछ कारपोरेट और बहुराष्ट्रीय कम्पनियां भी कर रही हैं। रिलायंस, पतंजली, वालमार्ट जैसी देशी-विदेशी कम्पनियां हमारे रिटेल बाजार के साथ ही खाद्यान बाजार पर एकाधिकार के लिए मैदान में उतर चुकी हैं। इसी लिए जब देश के कृषि मंत्री कहते हैं कि नए कृषि कानूनों को वापस लेने से कारपोरेट का विश्वास सरकार पर से उठ जाएगा तो इसके निहितार्थ को समझ लेना चाहिए।

दूसरा कानून है 'मूल्य आश्वासन एवं कृषि सेवा सम्बंधी किसान समझौता (सशक्तिकरण और सुरक्षा) कानून, 2020'. मोदी सरकार के अनुसार यह कृषि क्षेत्र के लिए एक "जोखिम रहित कानूनी ढांचा" है। ताकि किसान को फसल बोते समय उससे प्राप्त होने वाले मूल्य की जानकारी मिल जाए और किसानों की फसलों की गुणवत्ता सुधरे। यह जोखिम रहित कानूनी ढांचा और कुछ नहीं देश में खेती के कारपोरेटीकरण की जमीन तैयार करने के लिए पूरे देश में कॉन्ट्रैक्ट (अनुबंध) खेती को थोपना है. कॉन्ट्रैक्ट (अनुबंध) खेती सबसे पहले तो भारत जैसे विशाल आबादी के देश की खाद्य सुरक्षा और खाद्य संप्रभुता पर सीधा हमला है. खेती में उत्पादन का अधिकार अनुबंध के जरिये जब कॉरपोरेट और बहुराष्ट्रीय कंपनियों के हाथ चला जाएगा, तब ये कम्पनियां अपने अति मुनाफे को ध्यान में रख कर ही उत्पादन कराएंगी न कि जनता की खाद्य जरूरतों को ध्यान में रखकर। ऐसे में खाद्यान का उत्पादन जब तक उनके अति मुनाफे का सौदा नहीं बन जाएगा, वे उसे नहीं उगाएंगे।

कॉन्ट्रैक्ट खेती से किसान के सीधे नुकसान को अगर समझना है तो 2019 के लोकसभा चुनाव दौरान चर्चा में आए कॉन्ट्रैक्ट (अनुबंध) खेती के एक बड़े विवाद को समझना होगा। अमेरिकी बहुराष्ट्रीय कंपनी पेप्सिको ने गुजरात के साबरकांठा ज़िले में कुछ आलू किसानों के साथ चिप्स के लिए आलू की खेती करने का अनुबंध किया है। कंपनी ने 9 किसानों के खिलाफ मुकदमा दर्ज कर 4.2 करोड़ रुपए का हर्जाना मांगा था। पेप्सिको ने FC5 नाम के आलू की किस्म का पेटेंट अपने नाम कराया हुआ है जिसकी पैदावार वह किसानों से कराती है। पेप्सिको ने कम्पनी से कॉन्ट्रैक्ट किए इन किसानों से कम्पनी के मानकों को पूरा न करने वाले किसानों के मौजूदा आलू के स्टॉक को नष्ट करने के लिये कहा था। इसमें घाटा सह रहे किसानों ने इसे नष्ट करने के बजाए बीज के लिए अन्य किसानों को और बाजार में बेच दिया था। पेप्सिको ने कहा कि किसान उसके साथ अनुबंध कर सिर्फ कम्पनी से ही बीज ले सकते हैं और होने वाली फसल वापस उसे ही बेच सकते हैं बाहर नहीं। कम्पनी के मानकों पर सही न उतरने वाली पैदावार किसानों को नष्ट करनी होगी।

इस तरह कम्पनी से अनुबंध किए किसान और उनकी खेती पूरी तरह से कम्पनी की गुलामी की जंजीरों में बांध दिए जाते हैं। अनुबंध कृषि के तहत किसानों को बीज, ऋण, उर्वरक, मशीनरी और तकनीकी सलाह के लिए कम्पनी पर ही निर्भर बना दिया जाता है, ताकि उनकी उपज कंपनियों की आवश्यकताओं के अनुरूप हो सके। अति मुनाफे के लिए कम्पनियों के द्वारा खेती में प्रयोग कराए जा रहे अत्यधिक जीएम बीज, कीटनाशक व रासायनिक खाद खेती की मृदा और उर्वरता को भारी नुकसान पहुंचा देते हैं। जिससे जमीन के मरुस्थल में बदलने का ख़तरा बना रहता है। सरकार कह रही है कि कांट्रेक्ट खेती वाली जमीन का मालिक किसान ही रहेगा। मगर कम्पनी के मानकों के अनुसार उत्पादन नहीं हुआ तो उसे नष्ट करना होता है और उसमें लगी कम्पनी की लागत किसान पर कर्ज रह जाती है। नए कानून के मुताबिक किसान पर कम्पनी के उस बढ़ते कर्ज की वसूली राजस्व नियमों के तहत होगी। यानि कि कांट्रेक्ट लेने वाली कम्पनी तहसील से किसान की जमीन की कुड़की का आदेश करा सकती है। ऐसी जमीनों की नीलामी उंची कीमत पर उठा कर कम्पनी उसे अपने नाम करा सकती है।

तीसरा अध्यादेश है 'आवश्यक वस्तु (संशोधन) कानून, 2020', जिसको आवश्यक वस्तु अधिनियम 1955 में संशोधन कर के लाया गया है। नए कानून के मुताविक अब यह कानून सिर्फ आपदा या संकट काल में ही लागू किया जाएगा। बाकी दिनों में जीवन के लिए आवश्यक वस्तुओं के भंडारण की कोई सीमा नहीं रहेगी. ताकि बड़े कारपोरेट, बहुराष्ट्रीय कंपनियां, जमाखोर और व्यापारी आवश्यक वस्तुओं का कृत्रिम अभाव पैदा कर उनकी कालाबाजारी के जरिए जनता को लूटने की खुली कानूनी छूट पा सकें। यही नहीं इस कानून में आलू, प्याज, दलहन, तिलहन जैसी रोजाना उपभोग की वस्तुओं को आवश्यक वस्तु की श्रेणी से बाहर कर दिया गया है। इस कानून के जरिये एक तरफ किसानों को लूटने और दूसरी तरफ आम उपभोक्ता को लूटने की व्यवस्था की गयी है। कृषि उत्पादन, भंडारण और पूरे खाद्यान बाजार पर से सरकारी हस्तक्षेप को खत्म करना, उपभोक्ता उत्पादों की तरह खाद्यान को भी अति मुनाफे के उत्पाद में बदल देना आज बहुराष्ट्रीय कम्पनियों व कारपोरेट कम्पनियों की सबसे बड़ी जरूरत है। इसी जरूरत की पूर्ति के लिए मोदी सरकार इन तीन अध्यादेशों को लाकर इन्हें कानून का दर्जा देना चाहती है।

उनका डर

गोरख पांडेय

वे डरते हैं
किस चीज से डरते हैं वे
तमाम धन-दौलत
गोला-बारूद पुलिस-फौज के बावजूद ?
वे डरते हैं
कि एक दिन
निहत्थे और गरीब लोग
उनसे डरना
बंद कर देंगे

अंधेरे में

गजानन माधव मुक्तिबोध

अब अभिव्यक्ति के सारे ख़तरे
उठाने ही होंगे।
तोड़ने होंगे ही मठ और गढ़ सब।
पहुँचना होगा दुर्गम पहाड़ों के उस पार
तब कहीं देखने मिलेंगी बाँहें
जिसमें कि प्रतिपल काँपता रहता
अरुण कमल एक
ले जाने उसको धँसना ही होगा
झील के हिम-शीत सुनील जल में
चाँद उग गया है
गलियों की आकाशी लम्बी-सी चीर में
तिरछी है किरनों की मार
उस नीम पर
जिसके कि नीचे
मिट्टी के गोल चबूतरे पर, नीली
चाँदनी में कोई दिया सुनहला
जलता है मानो कि स्वप्न ही साक्षात्
अदृश्य साकार।

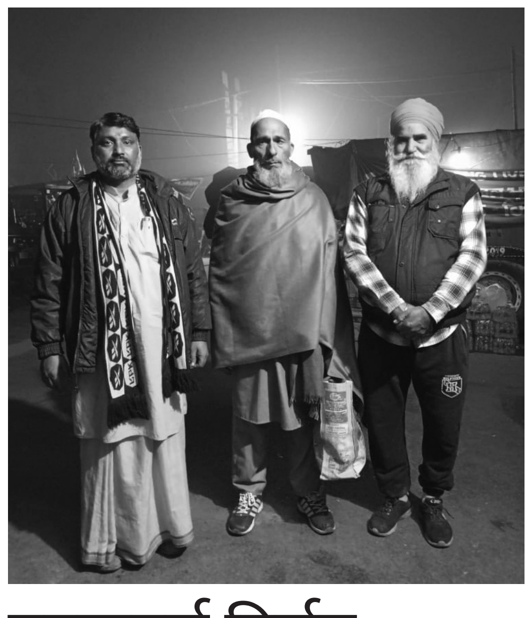

महत्वपूर्ण निर्णय

किसानों ने केंद्र सरकार को दिया अल्टिमेटम, यदि उनकी माँगें ना पूरी हुई तो 26 जनवरी को गणतंत्र दिवस पर किसान लायेंगे दिल्ली में ट्रैक्टर।

यदि 4 जनवरी को सरकार से वार्ता असफल हुई, तो 6 जनवरी को किसान केएमपी इक्स्प्रेस वे पर मार्च करेंगे।

देश भर में इस आंदोलन को गति देने के लिए तथा सरकारी झूठ और प्रचार को बेनक़ाब करने के लिए, "देश जागृति पखवाड़ा" 6 जनवरी से 20 जनवरी तक मनाया जाएगा।

13 जनवरी को लोढ़ी/संक्रान्ति के अवसर पर देश भर में "किसान संकल्प दिवस" मनाया जाएगा और तीनों कृषि क़ानूनों की प्रतियाँ जलायी जायेंगी।

18 जनवरी को महिला किसान दिवस मनायेंगे और देश के कृषि क्षेत्र में महिलाओं के योगदान को उजागर करेंगे।

23 जनवरी को नेताजी सुभाष चंद्रा बोस की याद में "आज़ाद हिंद किसान दिवस" मना कर सभी राजधानियों में राज्यपालों के आवासों के बाहर डेरा लगाया जाएगा।

ਟੀਕਰੀ ਬਾਰਡਰ // टीकरी बॉर्डर

TIKRI BORDER - AMENITIES

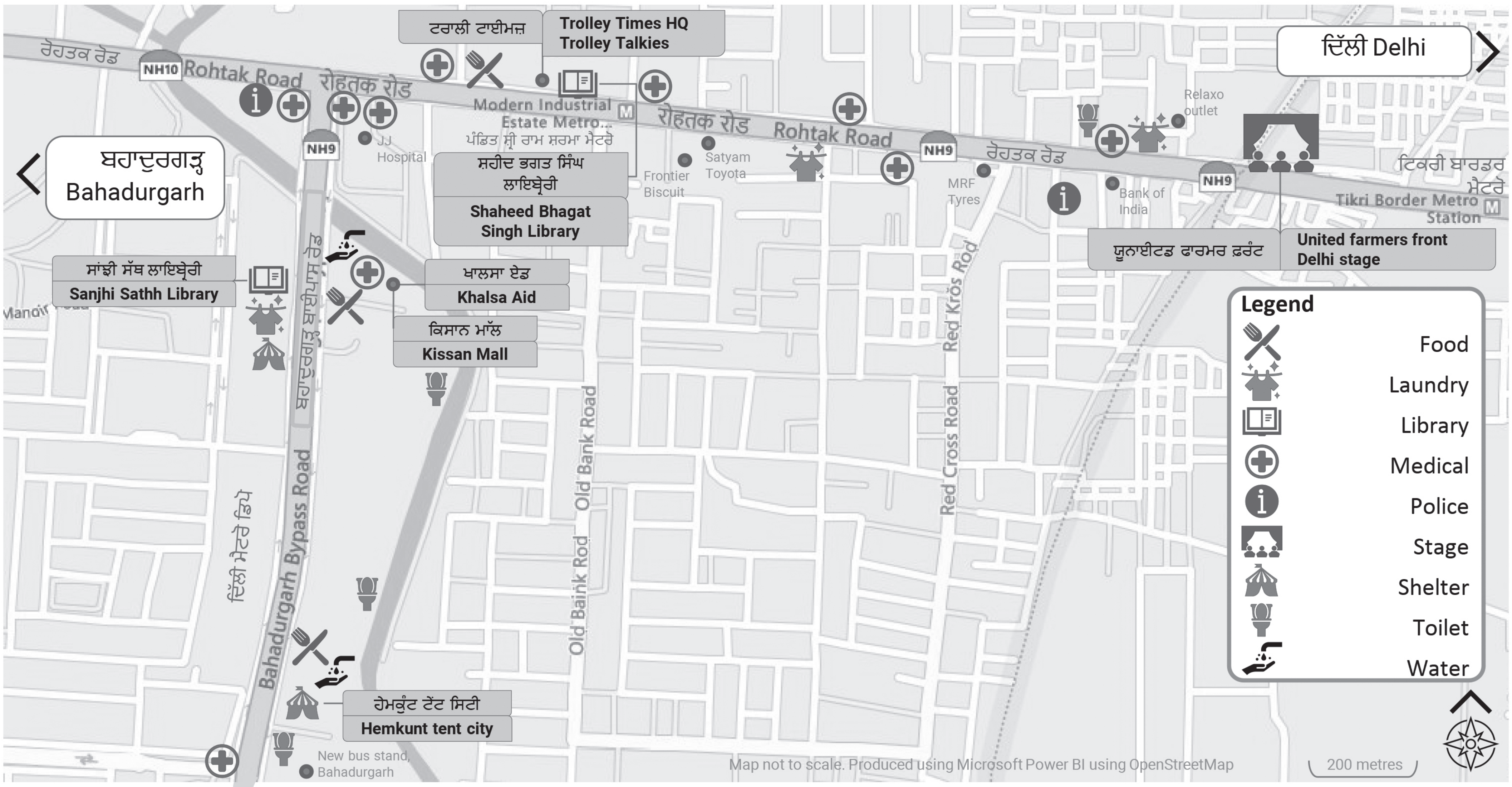

NH9
3.5 kms

TIKRI BORDER – PAKODA CHOWK - AMENITIES

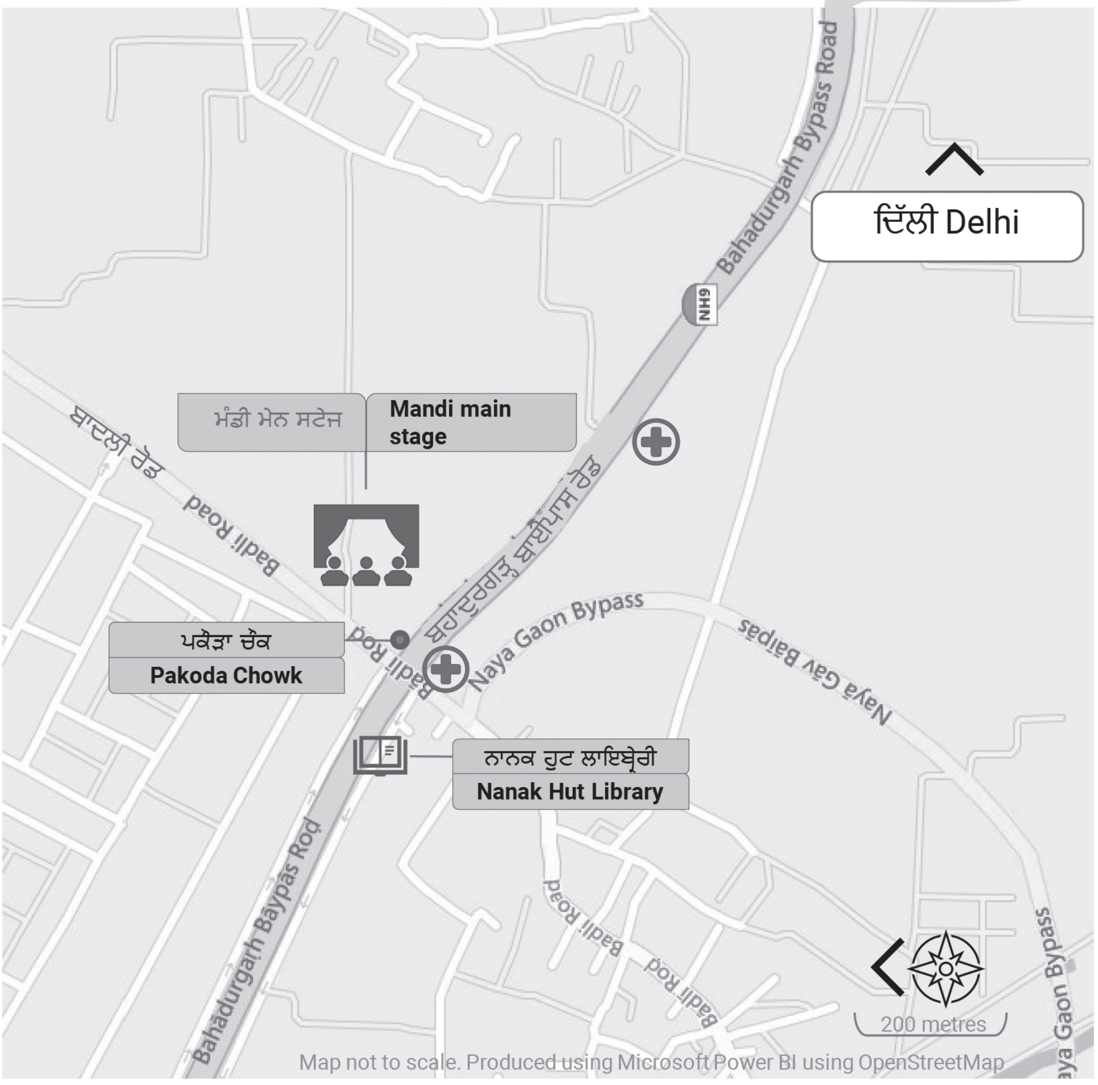

#	Site name	Amenities
1	Guru ka langar, Khalsa Aid camp	Food
2	Langar sewa, Rohtak road	Food
3	Langar sewa, Rohtak road	Food
4	Washing machine sewa, Rohtak road	Laundry
5	Washing machine sewa, opposite metro pillar 775	Laundry
6	Nanak Hut Library, Pakoda Chowk, Rohtak bypass	Library
7	Shaheed Bhagat Singh Library, Trolley Times HQ	Library
8	Medical sewa, Outside JJ Institute, Rohtak road	Medical camp
9	Jan Swasthya Abhiyaan Haryana, opposite metro pillar no. 795, Rohtak road	Medical camp
10	Red cross Jhajjhar, sector 9 bypass road, opposite metro pillar no. 797, Rohtak road	Medical camp
11	Medical sewa, Khalsa Aid camp	Medical camp
12	Red Cross Jhajjar, Bahadurgarh Bypass	Medical camp
13	Red Cross camp, Pakoda Chowk	Medical camp
14	Sugar check-up camp, Rohtak road	Medical camp
16	Medical camp under modern industrial metro station	Medical camp
17	Khalsa mission charitable society, Rohtak road	Medical camp
18	SPS hospital medical stall, Rohtak road	Medical camp
19	Police camp, Rohtak road	Police
20	Mandi main stage, Badli road, Pakoda Chowk	Stage
21	United farmers front - Delhi stage, Tikri Border	Stage
22	Kisaan Mall, Khalsa Aid Camp	Daily essentials
23	United Sikh Mobile Camp (not on map)	Medical camp
24	Langar Sewa, near Asha township, Rohtak bypass road (not on map)	Food

Acknowledgements: Tanuj Chawla (maps design) and The Punjab Club team

Please scan this code to download the PDF of the latest issue

PDF ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

PDF डाउनलोड करने के लिए यह बारकोड स्कैन करें।

To Submit writings, Please email us at
ਲਿਖਤਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਈਮੇਲ ਕਰੋ
लिखतें भेजने के लिए हमें ईमेल करें:
Timestrolley@gmail.com

To submit pictures visit
ਫੋਟੋਆਂ ਭੇਜਣ ਲਈ
तसवीरों के लिए यहाँ जाएँ Kisanekta.in

You can follow us on

Instagram - trolley_times_official

Twitter - timestrolley

Facebook - Trolleytimes

Website - www.trolleytimes.online

ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ

ਗੁਰਸਮਿਰਨ ਦਾਤਲਾ, ਟੋਰਾਂਟੋ ਕੈਨੇਡਾ.

ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?
ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?
ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਗੋਡੇ- ਗਿੱਟੇ ਛਿਲਵਾਉਂਦੇ ਕੁੜਤਾ ਪਜਾਮਾ ਪਾਏ, ਕਹੀ ਫੜੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੋਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹਣਗੇ।
ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਕੌਫੀ ਸ਼ਾਪਾਂ ਤੇ 18-18 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਉਨਾਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ Save Farmers Save Food ਦੇ ਤਖਤੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਗੇ। ਏਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ, ਮਿੱਥਿਆ, ਘੜਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।
ਏਹ ਸਭ ਤਾਂ ਉੱਭਰ ਆਇਆ। ਜਿੱਦਾਂ ਜ਼ਮੀਨੋ ਘਾਹ ਉੱਭਰਦਾ ਹੈ।
ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?
ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਣਾ, ਘਾਹ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਉਪਜਾਊ, ਬੰਜਰ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਉੱਭਰ ਆਉਣਾ ਹੈ.
ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?
ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਹੋਣਾ, ਘਾਹ ਦੇ ਉਭਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਬੀਜ ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਬੋ ਨੇ ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਬੋਹੜ ਤੇ ਲਟਕਦੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਚ ਅਜੇ ਹੌਸਲਾ ਬਾਕੀ ਏ। ਘਾਹ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਏਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਤੱਟ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਤੱਟ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੈ।
ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦੇ ਹਾਂ।
ਟਰਾਲੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਜਾਗਦੇ ਹਾਂ।
ਕਿਸਾਨੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਇਨਕਲਾਬ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ!

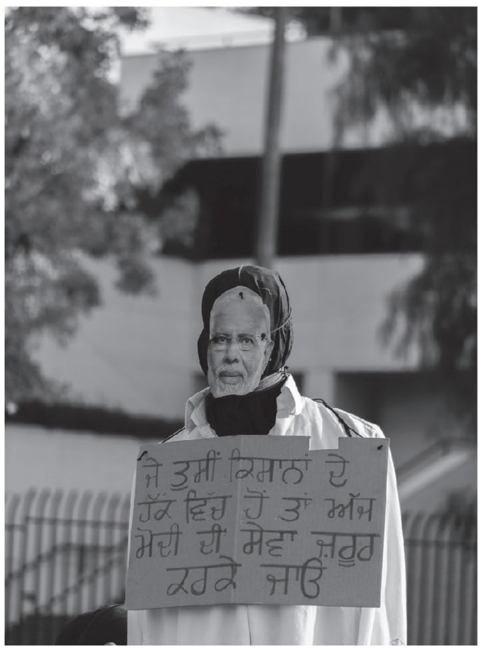

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਹਿਮਾਇਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਿਆਸਤ

ਨਵਯੁੱਗ ਗਿੱਲ,
ਨਿਊ ਯਾਰਕ

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖ-ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਅਕਸਰ ਸਿਰਫ਼ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੇਲ-ਜੋਲ, ਵਿਆਹਾਂ, ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਭੇਜਣ ਜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਸ ਅਤੇ ਦੋਪਾਸੀ ਸੰਗੀਤ ਸਨਅਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ਼ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਤੇ ਹਿਮਾਇਤ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਤਾਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜੂਨ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਔਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਓਥੋਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੰਦੋਲਨ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਰਚਾ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। 26 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਬੈਰੀਕੇਡਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਰੈਲੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ, ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ, ਜਨਤਕ ਥਾਂਵਾਂ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੌਂਸਲੇਟਾਂ ਅਤੇ ਦੂਤਵਾਸਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਸਮਰਥਨ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸੈਨ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸਕੋ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ 'ਜੈਕਾਰਾ ਮੂਵਮੈਂਟ' ਦੁਆਰਾ ਕਾਰ ਰੈਲੀ ਕੱਢੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬੇ-ਬ੍ਰਿਜ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਨਾਲ਼ ਹੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਧੇਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਵਿਡ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ- ਸਰੱਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤੀ ਨਿਰ-ਸਵਾਰਥ ਕਿਰਤ- ਦੇ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਕਈ ਪੱਛਮੀ ਨੇਤਾ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਚਲ ਰਹੇ ਨਾਗਰਿਕ ਅੰਦੋਲਨ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਰਸਾਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਨੇਡਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਦੇ 36 ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ਼ ਇਹਨਾਂ ਨਵਉਦਾਰਵਾਦੀ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੇ ਅਸਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਸਥਾ (ਯੂ.ਐਨ.ਓ.) ਦੇ ਸਕੱਤਰ-ਜਰਨਲ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਹ ਸਭ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਇਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਦੌਰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ਼ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਹਿਮਾਇਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਬਰੂਹਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਹਾਸ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵੇ਼ਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦਾਂ ਕਾਰਨ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਹਿਮਾਇਤ ਨਾਲ਼ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦਬਾਅ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਅੰਦੋਲਨ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੰਸਕ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਸੋਚੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧਰਨਾ ਦੇ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ਼ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ਼ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਸੀ ਹਿੰਸਾ ਜਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਜੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤਾਂ "ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਖ਼ਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ" ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਹੋ ਜਾਣ।

ਆਖਰ ਵਿੱਚ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿਮਾਇਤ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਭਿਅਕ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉੱਤਰੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਸਨੀਕ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧੇਰੇ ਦਾਹਵੇ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਕਜੁਟਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ: ਜੇ ਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕਦੇ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਵੇਖ ਖੂਨ ਖੌਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਜੌਰਜ ਫਲੋਇਡ ਦੇ ਧੌਣ ਤੇ ਗੋਡਾ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਦੇਖ ਵੀ ਖੂਨ ਖੌਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, "ਸਫ਼ਲ" ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ, ਸਿਰ ਝੁਕਾਕੇ ਨਿਮਾਣੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਕ-ਤੋੜਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ 'ਸੈੱਟ' ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਗਿਣਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।